

YMPÄRISTÖVALIOKUNNAN LAUSUNTO 36/2009 vp

Valtioneuvoston selonteko: Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi: Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko

Maa- ja metsätalousvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 27 päivänä toukokuuta 2009 lähettäessään valtioneuvoston selonteon Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi: Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko (VNS 5/2009 vp) valmisteluvasti käsiteltäväksi maa- ja metsätalousvaliokuntaan samalla määrännyt, että muut erikoisvaliokunnat voivat halutessaan antaa lausuntonsa maa- ja metsätalousvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ylitarkastaja Hanna-Mari Kuhmonen, maa- ja metsätalousministeriö
- ympäristöneuvos Harry Berg, ympäristöministeriö
- vanhempi tutkija Minna Kaljonen, Suomen ympäristökeskus
- professori (ma), VTT Hilikka Vihinen, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus
- johtaja Juha Ruippo, Maa- ja metsätaloustuotajain Keskusliitto MTK ry
- vesiensuojeluhankkeen koordinaattori Hannele Ahponen, Suomen luonnonsuojeluliitto ry.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Maaseutupoliittisen selonteon yleislinjaukset

Selonteossa linjataan kansallista maaseutupoliittikkaa ja laajasti maaseudun kokonaisvaltaista huomioon ottamista. Valiokunta katsoo, että maaseutupoliittikan kokonaisuudessa hyvinvoinnin luomisen ja turvaamisen sekä kestävän kehityksen kaikkien ulottuvuuksien (taloudellinen, ekologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus) tulee olla sisäänrakennettuja, läpileikkäviä teemoja. Tämä on linjassa kansallisen kestävän kehityksen strategian (vuodelta 2006) kanssa, jossa asetetaan visioksi hyvinvoinnin turva-

minen luonnon kantokyvyn rajoissa kansallisesti sekä globaalisti.

Valiokunta toteaa, että voimistuvat maailmanlaajuiset ympäristöhaasteet korostavat ja muuttavat maaseudun merkitystä. Maaseudun voimavarojen täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää elinvoimaista maaseutua koko Suomessa. Elinvoimainen maaseutu on koko kansakunnan yhteinen intressi, etu ja voimavara. Valiokunta katsoo, että nykyiset merkittävät globaalit ongelmat, kuten ilmastomuutos, luonnon monimuotoisuuden väheneminen, luonnonvarojen niukentuminen, energiaratkaisut, puhtaan ruuan ja veden saatavuus, lisäävät maaseudun

aineellisten ja aineettomien resurssien merkitystä lähitulevaisuudessa.

Selonteon mukaan maaseudun ekologisen kestävyys edistämiseksi keskeisiä toimenpiteitä ovat maatalouden ympäristötoimenpiteiden tehostaminen, nykyistä puhtaampien energiaratkaisujen tuottaminen, vesistöjen kuormituksen vähentäminen ja tarpeelliset kunnostustyöt sekä luonnon monimuotoisuuden ja luonnon- ja kulttuurimaiseman säilyttäminen. Valiokunta korostaa, että erityisesti ilmastonmuutoksen torjunnassa on tärkeää saada maaseutu osaksi ongelman ratkaisua. Selonteon linjauksilla voidaan yleisesti vaikuttaa siihen, että maaseudun voimavarat ja mahdollisuudet tukevat entistä paremmin selviytymistä ilmastonmuutoksesta. Tulevaisuudessa maaseudun ympäristöön ja energiaan liittyvien sivu- ja liitännäiselinkeinojen merkitys tulee kasvamaan nykyisestä.

Valiokunta pitää selonteon linjauksia oikeasuuntaisina, mutta toteaa lisäksi, että selonteon yhteydessä tulee laaja-alaisemmin käsitellä esimerkiksi hajautettujen energijärjestelmien kehittämistä ja siihen liittyvien haasteiden käytännön ongelmien ratkaisemista. Myös luonnonvarojen hyödyntämisen tehostamiseen liittyviä ympäristöhaasteita ja YK:n ilmastoneuvottelujen maankäyttöä ja hiilinieluja koskevia tavoitteita on tarpeen tarkastella. Valiokunta korostaa, että selonteon perusteella laadittavalla toimenpideohjelmalla konkretisoidaan maaseudun mahdollisuuksien hyödyntämistä ja tässä yhteydessä tulee ottaa painokkaasti huomioon ympäristönäkökulma. Tällä hetkellä kansalaisyhteiskunnan kehittäminen ja paikallinen omaehtoinen kehittäminen ympäristöasioissa ovat maaseudulla korkeammalla tasolla kuin kaupungeissa, mutta toisaalta ekotehokkaissa ratkaisuisissa kaupunkiseuduilla on edistytty nopeammin. Tutkimustyön avulla voidaan myös edesauttaa ympäristöllisesti kestävä maaseudun tulevaisuutta. Sektoritutkimuslaitoksia koskevien uudistusten yhteydessä tulee varmistaa, että maaseudun ympäristökysymykset otetaan asianmukaisesti huomioon tutkimustoiminnan suuntaamisessa.

Asuminen, kaavoitus ja liikenne

Valiokunta toteaa, että harvaan asutun maaseudun, ydinmaaseudun ja kaupunkien läheisen maaseudun ympäristöhaasteet ovat hyvin erilaisia ja sen vuoksi niille tulee tarjota erilaisia räätälöityjä tuki- ja kehitystoimenpiteitä. Suomessa on paljon erityisesti asumismaaseutua, mutta erot erilaisten maaseutualueiden välillä ovat usein suurempia kuin maaseudun ja kaupunkien välillä. Valiokunta katsoo, että keskeisenä haasteena on kaupunkiseutujen ja erilaisten maaseututyypin mahdollisuuksien tunnistaminen ja tarkoituksenmukainen kehittäminen ympäristönäkökulma huomioiden. Kaikilla alueilla yhteistä on paikallisten ratkaisujen tarve ja asukkaiden sekä muiden toimijoiden osallistumismahdollisuuksien turvaaminen suunnittelussa. Valiokunta toteaa, että Tekesin kestävä yhdyskunta -tutkimusohjelman hiilineutraalit kunnat (Hinku) -hanke on aloitettu vuonna 2008 tavoitteena huomattavat päästövähennykset (80 %) seuraavien vuosikymmenten aikajänteellä. Ilmastonmuutoksen hillitsemiseen sitoutuminen tarjoaa myös pienemmille kunnille uusia, merkittäviä elinkeinopoliittisia mahdollisuuksia kestävä rakennemuutoksen edistämiseksi. Selonteossa korostetaan asuinmaaseudun edellytysten säilyttämistä ja kehittämistä. Valiokunta pitää esitettyä kyläkaavoitusta, jossa paikallinen maaseudun näkökulma ja osallistuminen alueiden käytön suunnittelussa korostuvat, ensiarvoisen tärkeänä.

Selonteossa käsitellään omana kohtanaan kaupunkien läheisen maaseudun kehityskysymyksiä. Muusta maaseudusta poiketen kasvavien kaupunkiseutujen läheisellä maaseudulla rakentaminen ja yhdyskuntarakenteen muodostus on voimakasta. Kaupunkien läheisellä maaseudulla selonteko korostaa palvelukykyisiä kyliä ja mahdollisuuksia joukkoliikenteen käyttöön, jolloin liikkumisen ilmastovaikutuksia voidaan vähentää tarjoamalla yksityisautoilulle toimivia vaihtoehtoja. Erityisesti radanvarsien kaavoittaminen asumiseen on tärkeää, eikä näillä kaupunkien läheisillä alueilla asutusta tule pirstaloita. Väestönkasvu, rakentaminen ja elinkeinojen muutos aiheuttavat suuria tarpeita kaa-

voitukseen ja palveluiden kehittämiseen. Selonteossa linjataan, että kaupunkien läheisen maaseudun yhdyskuntakehityksen tulee perustua palvelukykyisiin kyliin ja taajamiin sekä tarjota toimivat mahdollisuudet joukkoliikenteelle. Valiokunta katsoo, että ympäristönäkökulmasta selonteon linjaus on asianmukainen. Tässä yhteydessä valiokunta viittaa valtioneuvoston pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategiasta antamaansa lausuntoon (YmVL 9/2009 vp — VNS 6/2008 vp) ja toteaa, että vähähiilisessä yhteiskunnassa kaikkia kasvihuonekaasupäästöjä on vähennettävä radikaalisti, jolloin yksittäisten päästölähteiden lisäksi huomiota on kiinnitettävä yhdyskuntarakenteeseen ja yleensä alueidenkäyttöraikaisiin liittyviin ilmastovaikutuksiin.

Kaupunkien lähellä olevilla alueilla suunnittelun tarve kasvaa usein nopeasti, mutta samalla kaavoituksessa pitää kyetä huolehtimaan pitkäjänteisestä suunnittelusta. Alueen asukkaat tarvitsevat hyvät mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa käynnissä olevien muutosten ohjaukseen. Hyvin suunnitellulla kaavoituksella voidaan säästää sekä rakentamiskustannuksia että etenkin myöhempiä käyttökustannuksia ja saavuttaa selkeitä ilmastohyötyjä. Valiokunta korostaakin erityistä tarvetta kiinnittää huomioita paitsi rakentamisen aikaiseen tehokkuuteen, myös asutuksen pitkällä aikavälillä aiheuttamiin ympäristövaikutuksiin. Uutta yhdyskuntarakennetta muodostettaessa voidaan vaikuttaa oleellisesti liikenteen ja muun energian kulutuksen päästöjen määrään yhdyskunnan koko elinkaaren aikana. Auto tulee säilymään maaseudulla tärkeänä kulkuvälineenä. Maaseudun yhdyskuntarakenteen ilmastokuormitusta arvioitaessa on pitkällä tähtäimellä otettava huomioon uuden, ekologisemman teknologian tuomat mahdollisuudet.

Valiokunta pitää tärkeänä, että lähipalvelut maaseudulla säilyvät riittävinä. Alueen asukkailla tulisi olla mahdollisuus osallistua kaavoituksen ohella myös palveluiden suunnitteluun. Selonteossa ei käsitellä kaupan myymäläverkoston kehitystä, vaikka se on maaseudun palveluverkoston olennainen osa. Maaseudun ja pienten taajamien kyläkaupat ovat kuitenkin edel-

leen vähenemässä, ja etenkin kaupan suuryrityksen sijoittuminen maaseudulle kaupungin ulkopuolelle ns. liikennesijainnin perusteella saattaa usein heikentää kylien ja kirkonkylien kauppajen toimintamahdollisuuksia laajalta alueelta. Toisaalta huoltamotyypisten myymälöiden sijoittuminen alueelle, josta kyläkaupat ovat jo kadonneet, saattaa osaltaan joissain tapauksissa parantaa alueen palveluita.

Ydinmaaseudulla kirkonkylien kehittäminen ja ylläpitäminen on keskeistä ja kuntaliitosten yhteydessä tämä korostuu entisestään. Ydinmaaseudulla korostuu myös erityisesti intensiivisen maataloustuotannon sekä laajenevien maatalouden tuotantorakennusten ympäristöllinen kestävyys. Monialaisten tilojen määrä on noussut merkittäväksi, vuonna 2007 jo 34 prosenttia suomalaisista maatiloista oli monialaisia. Valiokunta katsoo, että bioenergian tuotanto ja muut bioenergiapalvelut tarjoavat jatkossa hyviä mahdollisuuksia monialaisille maatalousyrityksille saavuttaa jopa hiilineutraalius, jos toimintaedellytykset turvataan.

Hajautetulla asumisellakin tulee jatkossa tavoitella ekotehokkuuden kasvua, mutta keinot ovat erilaisia verrattuna kaupunkien läheiseen maaseutuun. Hajautetuilla vesihuolto-, jäte- ja energiaratkaisuilla voidaan saavuttaa nykyistä parempi energiatehokkuus, vaikka kokonaisuutena arvioiden harvaan asutun maaseudun ekotehokkaat ratkaisut ovat haastavia. Samalla tavoin myös kesämökkiasumisen ja ns. kakkosasuntojen ekotehokkuutta tulee huomattavasti lisätä toimivin ratkaisuin. Valiokunta viittaa tässä yhteydessä monitasoisiin ongelmiin, joita talousjätevesiasetuksen täytäntöönpanossa on ilmennyt. Asetuksen onnistunut toimeenpano edellyttää jätevesijärjestelmien valinnassa paikallisten olosuhteiden huomioimista sekä kunnossapidon palvelujen ja kysynnän syntymistä haja-asutusalueille. Toisaalta myös siirtoviemärihankkeille on erityinen tarve vuoteen 2013 päättyvän siirtämäjän loppuun saakka, jolloin kiinteistökohtaiset talousjätevesijärjestelmät tulee saattaa talousjätevesiasetuksen vaatimusten mukaiseksi tai liittää vesihuoltoverkostoon. Valiokunta pi-

tää tärkeänä keskitettyjen ja hajautettujen ratkaisujen saumatonta yhteensovittamista.

Valiokunta katsoo, että kaikkien maaseudun elinkeinojen kannalta selonteon linjaus nopeiden ja tehokkaiden tietoliikenneyhteyksien takaamisesta tasapuolisesti koko maassa on elävän maaseudun ehdoton edellytys. Maaseudulla toimivien yritysten, maaseutuelinkeinojen ja maaseudun asukkaiden toimivat tietoliikenneyhteydet ovat välttämättömiä peruspalveluita. Maaseudulla palveluiden saatavuuden parantamista voidaan saavuttaa uusilla innovatiivisilla keinoilla, kuten verkkopalveluiden ja kuvapuhelin-yhteyksien välityksellä. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että nämä yhteydet eivät tällä hetkellä riittävästi kata maaseutualueita. Jatkossa on vaarana, että nopea tietoliikenneverkko kattaa vain suurimmat taajaan asutut alueet, jolloin merkittävä osa maaseutua jää verkon ulkopuolelle. Onkin välttämätöntä, että myös haja-asutusalueilla on nopeat ja ajantasaiset sekä kohtuuhintaiset laajakaistayhteydet. Tällöin etätyön mahdollisuuksia voidaan hyödyntää paremmin, jolloin liikenteen ympäristövaikutuksia voidaan pienentää.

Uusiutuvan energian hyödyntämiseen panostettava

Valiokunnan mielestä maaseutualueiden merkitys uusiutuvan energian tuottajana on selonteossa tunnistettu asianmukaisesti. Selonteon mukaan maaseutupolitiikassa painotetaan aiempaa enemmän ilmastonmuutoksen hillinnän ja siihen sopeutumisen edellyttämiä toimenpiteitä. Maaseutupolitiikan tavoitteena tulee jatkossa olla mahdollisimman energiaomavarainen maaseutu, jolla hyödynnetään hajautettua energia-tuotantoa biomassasta eri muodoissaan sekä maalämpöä, tuulivoimaa ja lisäenergiana aurinkovoimaa.

Hajautetut energiaratkaisut ja bioenergian tuotannon lisääminen tulee nähdä maaseudun vastauksena ilmastonmuutoksen hillintään. Valiokunta kuitenkin toteaa, että energijärjestelmien ja raaka-ainemarkkinoiden sisäiset riippuvuudet ovat voimakkaita ja uusia keinoja hajautettujen energiaratkaisujen edistämiseksi tarvi-

taan. Energian käytön tehostamiseen tulee myös kiinnittää erityistä huomiota.

Selonteossa nostetaan metsien moninaiskäytön edistäminen keskeiseksi maaseutupoliittiseksi tavoitteeksi, mutta siinä ei kuitenkaan laajemmin tarkastella eri käyttömuodoista aiheutuvia ympäristövaikutuksia tai niiden hallintaa. Valiokunta katsookin, että esimerkiksi bioenergian tuotannon vaikutuksia luonnon monimuotoisuuden mahdolliseen vähenemiseen tai vesistöihin ei ole selonteossa tunnistettu ja analysoitu riittävästi. Valiokunta toteaa, että tällä hetkellä on olemassa niukasti tutkimustietoa hakkuujätteen korjuun pitkäaikaisvaikutuksista esimerkiksi metsämaan ravinteisuuteen, maaperäeliöstön koostumukseen ja luonnon monimuotoisuuteen.

Puubiomassan tehokas poistaminen hakkuu-aloilta esimerkiksi kantojen ja hakkuutähteiden poiston muodossa saattaa aiheuttaa uhkia laho-puusta riippuville lajeille tai vesitaloudelle ja tulevalle metsän kasvupotentiaalille. Tutkimustiedon hankkiminen esimerkiksi kantojen noston ympäristövaikutuksista on vasta käynnistynyt, eikä luotettavia tuloksia ole vielä riittävästi olemassa. On kuitenkin mahdollista, että hakkuujätteen kasvava korjuu köyhdyttää maaperän ravinnevaroja, mikä voi heikentää metsän kasvua ja siten tulevaisuudessa vaikuttaa muun muassa metsän kiertoajan pitenemiseen sekä monimuotoisuuden vähenemiseen. Metsäenergian korjaamisen vaikutuksia metsiin ja niiden kasvuun tulee jatkossa seurata ja arvioida kattavasti. Lisäksi tulee varautua uudistamaan tarvittaessa metsänkasvatukseen ja metsäbioenergian käyttöön liittyvää ohjeistusta sekä toimintatapoja uusimman tutkimustiedon pohjalta. Valiokunta pitää tärkeänä sitä, että tietoa bioenergiatuotannon ympäristövaikutuksista kokonaisuudessaan lisätään ja samalla tehokkaasti edistetään luonnonympäristöjä säästävien käytäntöjen leviämistä.

Valiokunta korostaa lisäksi, että energiantuotannon vaihtoehdoissa tulee nostaa selvemmin esille myös biokaasun lisäämismahdollisuudet, jossa on paljon potentiaalia erityisesti maaseudulla. Suomessa etäisyydet ovat pitkiä, minkä

vuoksi biokaasun tuotanto olisi perusteltua toteuttaa hajautettuna ja maatilakokoluokan energiantuotantona lähellä käsiteltävien materiaalien tuotantoalueita, jolloin kuljetuskustannukset saadaan samalla minimoitua. Biokaasua voidaan maaseutuolosuhteissa tuottaa lannasta sekä kasvijätteistä tai yhdyskuntien biojätteistä. Biokaasun hyödyntämistä koskeva tutkimus- ja kehitystoiminta on saatu Suomessa lupaavasti liikkeelle. Maaseutupolitiikan aktiivisella otteella sen käytön yleistymistä voidaan jouduttaa ja parantaa näin maaseudun ympäristön tilaa ja energian huoltovarmuutta sekä luoda lisäksi uusia työpaikkoja ja yrityksiä maaseudulle. Valiokunta korostaa biokaasun ympäristövaikutuksia erityisesti kotieläintuotannossa, jossa maatilojen biokaasureaktorit voivat hyödyntää lantaa tavalla, joka vähentää selvästi vesistökuormitusta. Maaseudun biokaasutuotantoa voidaan edistää syöttötariffilla, joka mahdollistaa sähkön ja lämmön tuotannon myös maatilakokoluokan laitoksille.

Valiokunta toteaa, että Suomen noin 2,3 miljoonasta peltohehtaarista tarvitaan kansallisen ruokaomavaraisuuden turvaamiseen ja Suomen elintarvike- ja rehuteollisuuden tarvitseman raaka-aineen tuottamiseen arvioiden mukaan noin 1,8 milj. hehtaaria, jolloin noin 500 000 hehtaaria voitaisiin käyttää tarvittaessa muuhun tuotantoon, kuten esimerkiksi bioenergian tuotantoon. Maatiloista tulee kehittää mahdollisimman energiaomavaraisia ja ylijäämäenergia tulee jatkossa voida helposti myydä esimerkiksi valtakunnanverkkoon tai lähitaajamille.

Lähiruoan käytön edistäminen

Selonteossa todetaan, että maaseudun merkitystä ja kotimaisen elintarviketuotannon turvaamista tukee myös yleismaailmallinen trendi lähi- ja luomuruoan suosimisesta. Suomessa sesonginmukaisten tuoretuotteiden käyttö on kuitenkin vähenemässä, elintarvikkeiden jäljitettävyyden ja alkuperä ovat hämärtyneissä ja samalla elintarvikkeiden kuljetusmatkat ovat pidentyneet. Valiokunta toteaa, että tästä huolimatta merkittävä osa kuluttajista haluaa tietää, missä ja minkälaisin menetelmin heidän ruokansa on valmistettu

huomion kiinnittyessä hinnan lisäksi entistä enemmän tuotannon ympäristö-, eettisyys- ja alueellisiin vaikuttavuuskriteereihin. Eläinten hyvä kohtelu ja eläinsuojelusta huolehtiminen ovat myös tärkeitä menestystekijöitä.

Valiokunta korostaa, että tuorempien ja lyhyemmän toimitusketjun elintarvikkeiden käytön lisääminen edesauttavat samalla säilyttämään huoltovarmuutta ja tuottavat ympäristöhyötyjä. Lähiruoan edistämishanketta on pyritty tukemaan Kestävät julkiset hankinnat -toimintaohjelmalla (vuodelta 2008) ja Kestävät valinnat -periaatepäätöksellä (vuodelta 2009). Kestävät valinnat -periaatepäätöksen mukaan luonnonmukaisesti tuotettua, kasvisruokaa tai sesonginmukaista ruokaa tulee olla tarjolla valtionhallinnon keittiöissä ja ruokapalveluissa vähintään kerran viikossa vuoteen 2010 mennessä ja vähintään kahdesti viikossa vuoteen 2015 mennessä. Kunnille tämä periaatepäätös toimii suosituksena.

Valiokunta pitää tärkeänä, että lähiruoan edistämiseksi kehitetään edelleen konkreettisia toimenpiteitä, joilla kuljetusmatkoja voidaan lyhentää ja lähellä tapahtuvaa jatkojalostusta edistää. Julkisen sektorin tulee toimia lähiruoan aktiivisena edistäjänä, koska julkisten keittiöiden vaikutus kestävien hankintojen edistämiseksi, uusien markkinoiden syntyminen sekä tulevien sukupolvien ruokailutottumusten ohjaamiselle on merkittävä. Valiokunta katsoo, että julkisten hankintojen valintakriteereiksi voitaisiin ammattikeittiöissä lisätä tietyissä tapauksissa esimerkiksi lisä- ja säilöntäaineettomuus sekä tuoreus. Hankintalain lähiruoan edistämistä koskevat mahdolliset muutostarpeet ja julkisen sektorin hankintakäytäntöjen pullonkaulat tulee selvittää pikaisesti, jotta lähiruoan käytön nopea lisääminen olisi mahdollista. Valiokunta katsoo myös, että kaupan tulee aktiivisesti varata valikoimissaan tilaa lähiruoalle ja varmistaa sen saatavuus kuluttajille.

Maatalouden ympäristönsuojelu

Valiokunta toteaa, että Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma on tärkein käytettävissä oleva väline maatalousympäristön hoidos-

sa. Ohjelman yhtenä keskeisenä päämääränä on maatalouden harjoittaminen taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla, ja se tarjoaa laajan valikoiman erilaisia toimenpiteitä, joilla ympäristön tilaa voidaan parantaa. Suomessa on vuodesta 1995 lähtien ollut käytössä EU-osarahoitteinen maatalouden ympäristötukijärjestelmä. Ympäristötuet ovat Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2007—2013 keskeinen toimenpide, samassa yhteydessä ympäristötukea on vuosien varrella tehostettu ja toimenpiteiden kohdistuvuutta tarkennettu. Maatalouden ympäristönsuojelutoimenpiteitä on pyritty jatkuvasti kehittämään uusimpaan saatavissa olevaan tietoon perustuen. Kuluvan ohjelmakauden aikana lisäyksi ovat luonnonhoitopellot, joilla on suuri merkitys sekä luonnon monimuotoisuuden että vesien suojelun edistämiseksi. Valiokunta katsoo, että luonnonhoitopellon määrää tulee pyrkiä kasvattamaan nykyisestä.

Ympäristötuet koostuvat perustoimenpiteistä, valinnaisista lisätoimenpiteistä ja erillisen sopimuksen mukaan kohdennetuista erityistukisopimuksista. Ympäristötukisopimuksen pituus on viisi vuotta, kun taas erityistukisopimukset tehdään viideksi tai kymmeneksi vuodeksi ja ne edellyttävät viljelijän sitoutumista perustoimenpiteisiin. Valiokunta toteaa, että parhaillaan eduskunnan käsittelyssä olevassa Itämeri-selonteossa linjataan, että maatalouden vesiensuojelussa ryhdytään toimenpiteisiin, jotta saavutetaan valtioneuvoston periaatepäätöksessä asetettu tavoite vähentää maatalouden ravinnekuormitusta kolmanneksella vuosien 2001—2005 tasosta. Tavoitteiden saavuttaminen vaatii nykyisten toimenpiteiden tehostamista.

Valiokunta katsoo, että ympäristötukien tavoitteena tulee olla maataloustuotannon harjoittaminen kokonaisuutena kestävästi. Tuotannon tulee kuormittaa ympäristöä kokonaisuudessaan nykyistä vähemmän, luonnon monimuotoisuuden ja kulttuurimaiseman säilyminen on turvattava kattavasti, ja samalla tuotannon harjoittamisen edellytykset on säilytettävä myös pitkällä aikavälillä. Maatalouden ympäristönsuojelulle, luonnon monimuotoisuudelle ja maatalousmaiseman hoidolle asetetut yleiset tavoitteet tulee

saavuttaa sekä tuottaa puhtaita ja laadullisesti korkeatasoisia tuotteita. Maataloudelle jatkossa asetettavien ympäristönsuojelutavoitteiden tulee olla vaikutukseltaan tehokkaita ja samalla viljelijän kannalta taloudellisesti toteuttamiskelpoisia.

Valiokunta toteaa, että maatalouden ympäristötuet ovat jo muuttaneet viljelykäytäntöjä ja lisänneet viljelijöiden tietoisuutta ympäristöasioista. Valtiontalouden tarkastusviraston vuoden 2008 selvityksessä on kuitenkin arvioitu, että nykytoimilla ei tulla saavuttamaan valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaista 30 prosentin vähenemää maatalouden ravinnekuormituksessa. Valiokunta katsoo, että tulevaisuudessa ympäristötukisopimusten tulee tehostaa niiden kohdentumista alueellisesti ja vesiensuojelullisilla perusteilla riskiherkimmille alueille, ja katsoo lisäksi, että tulee selvittää myös uusien tehokkaampien ohjauskeinojen käyttöönottoa. Vesiensuojelutavoitteiden saavuttamista vaikeuttaa jatkossa ilmastonmuutoksen myötä lisääntyvä sateisuus, joka tulee huomioida tulevaisuuden vesiensuojelutoimenpiteiden suunnittelussa. Vuonna 2008 käynnistetyllä ns. TEHO-hankkeella kehitetään maatalousyrittäjien kanssa tehokasta vesiensuojelua, ja tavoitteena on saada laajamittaiseen käyttöön eri tilanteissa kaikkein tehokkaimmin toimivat maatalouden vesiensuojelutoimenpiteet. Valiokunta pitää TEHO-hankkeen alustavia tuloksia rohkaisevina ja toteaa, että alueellisten hankkeiden avulla voidaan uusia käyttökelpoisia vesiensuojelukeinoja saada käyttöön maatilatasolla.

Maatalouden valtavirtaan tulee vaikuttaa siten, että tuottajille tarjotaan jatkossa entistä paremmat mahdollisuudet toteuttaa ympäristö- ja yhteiskuntavastuutaan. Tämä edellyttää esimerkiksi maaseutu- ja maatalouspolitiikan saumantonta yhteistyötä myös toimenpiteiden tasolla. Valiokunta katsoo, että valtion ja kuntien hankintapolitiikan avulla tapahtuva tukeminen julkisten hankintojen kautta saattaisi edesauttaa lähi- ja luomuruoan pääsyä markkinoille. Tuotannon alueellinen keskittyminen maataloudessa ja tilakoon jatkuva kasvu aiheuttavat merkittäviä haasteita, joihin tulee pystyä vastaamaan.

Luonnon- ja kulttuuriympäristön suojeleu sekä biodiversiteetti

Valiokunta katsoo, että maaseudun ympäristöteemat on selonteossa nostettu varsin laajasti esiin, mutta niiden käsittely ja yhdistäminen maaseudun kokonaisvaltaiseen kehittämiseen voisi olla vieläkin kattavampaa. Luontoarvot tulee nähdä sellaisena maaseudun vahvuutena, jota kaupunkialueet eivät pysty tarjoamaan. Selonteossa korostetaan luonnon- ja kulttuuriympäristön sekä maiseman säilymisen tärkeyttä, joka tarkoittaa paikallisesti ja alueellisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen tunnistamista, inventointia, arvottamista ja myös ennallistamista.

Maaseudulla on tärkeä tehtävä kulttuuriperinnön ja luonnon monimuotoisuuden säilymisessä. Selonteossa todetaan, että maatalous on vuosisatojen aikana luonut Suomeen monimuotoisia luonnon- ja kulttuuriympäristöjä. Tilakoon kasvu ja viljelyn tehostuminen sekä alueellinen yksipuolistuminen ovat kuitenkin osin heikentäneet maatalousympäristöjen luonnon monimuotoisuutta ja lisänneet ympäristökuormitusta. Maatalouden luomissa ja ylläpitämissä elinympäristöissä elää edelleen runsaasti luonnonvaraisia eläin- ja kasvilajeja, jotka hyötyvät maatalouden harjoittamisesta. Valiokunta toteaa, että maaseutualueilla on myös tärkeä merkitys ekologisten verkostojen ylläpitäjinä.

Luonnon monimuotoisuuden suojeleu ja kestävä käyttö tukevat ja mahdollistavat myös yritystoimintaa varsinkin matkailualalla. Maaseutumatkailuyrityksiä on jo arviolta vajaat 5 000 ja niiden yhteenlaskettu liikevaihto arviolta noin 510 miljoonaa euroa. Maaseutumatkailun kehitysnäkymät näyttävät myös pitkällä aikavälillä suotuisilta, mutta näiden aineettomien varantojen säilyttäminen ja kestävä hyödyntäminen vaatii erityistä huomioon ottamista. Valiokunta toteaa, ettei selonteossa käsitellä matkailun kas-

vattamiseen liittyviä riskejä, joita ovat esimerkiksi kasvava liikenne ja lisääntyvä luonnon käyttöpaine. Matkailun ympäristöllinen kestävyys edellyttää sellaisten matkailuelinkeinojen kehittämistä, jotka pystyvät ylläpitämään globaalisti niukkoja, mutta Suomessa runsaita voimavaroja kuten tilaa, hiljaisuutta ja luontoa, joiden säilymisestä on myös kannettava huolta.

Valiokunta toteaa, että Suomessa on tapahtunut suuria ympäristömuutoksia maatalousympäristössä ja muissa ihmisen luomissa ympäristöissä sekä luontaisissa elinympäristöissä metsissä ja rannoilla. Näiden elinympäristöjen tila ja kehitys ovat johtaneet eliölajiston monimuotoisuuden vähenemiseen ja vaateliaan tai erikoistuneen eliölajiston uhanalaistumiseen. Valiokunta korostaa, että maaseudun elinympäristöt ovat kuitenkin monimuotoisuuden keskiössä, koska siellä sijaitsee edelleen runsaasti tärkeitä avainbiotooppeja. Monimuotoinen luonto auttaa myös vastaamaan ilmastonmuutoksen haasteisiin.

Maa- ja metsätalousympäristöillä on suuri kulttuurinen arvo, mikä korostaa niiden keskeistä maisemamerkitystä. Kulttuurimaisemaan kuuluvat olennaisena osana viljelysmaisema sekä peltojen ja niittyjen avoimuus. Laidunnuksen vähentymisen myötä tulee perinnebiotooppien eli niittyjen, ketojen ja hakamaiden ennallistamis- ja hoitotoimia tehostaa. Valiokunta katsoo, että näitä näkökulmia tulee korostaa myös kyllien omaehtoisissa kyläsuunnitelmissa. Aktiivisiin luonnon- ja kulttuuriympäristön sekä maiseman kunnostustöihin tulee jatkossa ohjata nykyistä enemmän julkisia ja yksityisiä varoja.

Lausunto

Lausuntonaan ympäristövaliokunta esittää,

että maa- ja metsätalousvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

YmVL 36/2009 vp — VNS 5/2009 vp

Helsingissä 18 päivänä marraskuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

vpj.	Pentti Tiusanen /vas	Timo Korhonen /kesk
jäs.	Christina Gestrin /r	Merja Kuusisto /sd
	Timo Heinonen /kok	Markku Laukkanen /kesk
	Rakel Hiltunen /sd	Tapani Mäkinen /kok
	Timo Juurikkala /vihr	Sanna Perkiö /kok
	Antti Kaikkonen /kesk	Tarja Tallqvist /kd
	Timo Kaunisto /kesk	Pauliina Viitamies /sd (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jaakko Autio.